

Somogyi Múzeum
NA1256-2002
képrajzi adattár

Somogyi Múzeum
NA1256-2002
képrajzi adattár

Gyűjtő: "EPERJESSY ERNŐ"	
Gyűjtés ideje: 1958.	
Tart.: NAGYTÓTVÁROS "HIMŰSTŐFASOK"	
13 lap	
FOLDRAJZI MUTATÓ: NAGYTÓTVÁROS	
SZÁMUTATÓ: XIX. B	

--	--	--	--

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Nagyótvárosi himnustojások

Gyűjtötte:

Eperjessy Ernő

Nagyotvárosi "himőstojások"

Gyűjtötte: Eperjessy Ernő

A gyűjtés ideje: 1958 ápr. 10. és 1958 július 21.

A gyűjtés helye: Nagyotváros, Somogy m. Képosvári járás.

Adatközlő: özv. Dömse Andrásné Pölöske Teréz 65. é.

Németh Józsefné Dömse Teréz 45. é.

1958 húsvétján Almmelléken / Baranya m. / a gyerekeknél meglepően szép, gyakorlott kézre és hagyományos izlésre valló himőstojásokat láttam. Néhányat megszerentem megamnak, majd a készítője utáni érdeklődésemre megtudtam, hogy azok innét kb. 15 km-re levő Nagyotvároson készültek. Ez év júliusában aztán ezemélyesen is felkerestem özv. Dömse Andrásnét, akinek a tojások készítését tulajdonították.

Nagyotváros nem is olyan "nagyváros" amint nevéből következtetni lehetne. Mégcsak nem is falu. Mindössze "6 pógárházbu áll a zuccájgájis csak réfelü".

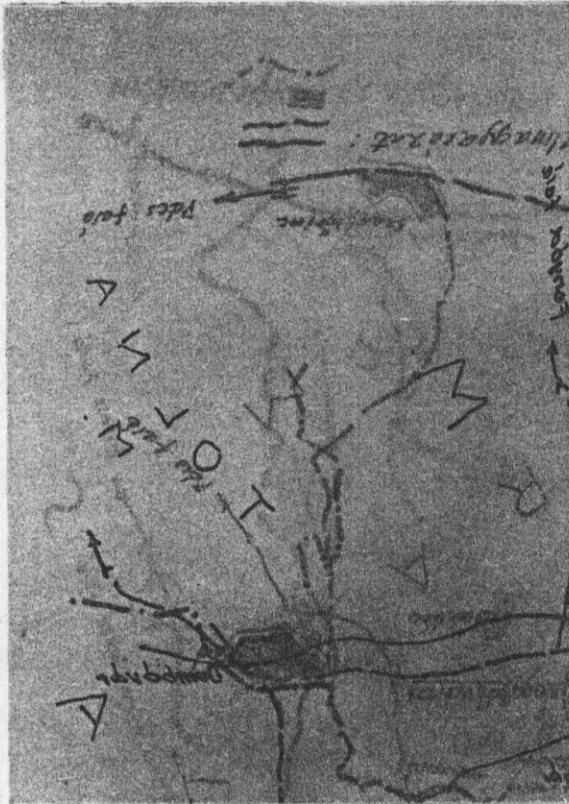
/ A bőszenfai rk. plébánián lévő állítólagos adatok alapján - egy prédikáción hallották a tótvárosiak, egy, a számukra celebrált misén - a török idők előtt oly népes település volt, hogy 3 kolostora, 5 kápolnája volt. /

Jelenleg 6 család lakja, akik a 900-as évek elején költöztek ide. Földrajzi lekvése szerint a 6 házból álló "város", gyönyörű kilátással a környékre, a Somogy-Baranya megye határán fekszik ott ahol a Mecsek lankásodó nyulványainak egy gerince egybeolvad a Zselic erdős dombjaival. A házak Somogyban állnak, de ha volna az utcának tulsó sora is, az már a baranyai Németlukafa hűvös erdejében találná magát.

Nyugatra tőle Gálosfa 7 km-re van, ahol tanácsügyeiket is intézik. Délre Németlukafa van 1 km távolságban, de ez a régi üveggyáraról nevezetes falu a századforduló idején elnéptelenedett és e többszáz család által lakott helyen már szintén csak 6 ház áll. Északkeletre van Szágy, a gyerekek ide járnak iskolába. / 3 km. / Lakói németek és új magyar telepesek. Velük egyébként nem tartanak egyéb kapcsolatot. Annál inkább Tormáshoz, mely keleti irányban 6 km-re van. Ez a falu Baranyában van, lakói magyarok. Özv. Dömséné, Pölöske Teréz / 65 éves / - ki mint egy matriarcha irányítója 6 család világnézetének, viséletének, gyakran hivatkozik néprajzi vonatkozásban Tormásra: "Mi úgy visékköttünk mind a tormaíjek." Gyújjön ê eccer Tormásra, ott lát ém igazi lakodalmat," vagy "Tormáson is tunsak szép himőstojásokat csinítani."

Nagyotvároson a "himőstojások készítője elsősorban Németh Józsefné sz. Dömse Teréz 45 éves paraszttasszony. Anyja özv. Dömse Andrásné, akit már említettem e dologról eképp vélekedett:

En a tojásból nem értöttem annyira, én szüttem fonytam. A zén szü-
 jésöm ujjany vót, hogy egy dombóvári embör mindönáron kiállításra
 akarta vinni Pestre, de hát ki tuggya miféle embör löhetött, aztán
 én nem möntem ő. Móg csinyátam kézimunkákat, zoknyát, kötényt varrtam
 ki. A tojásokat anyam, móg a lányom a ... ők himozták. "

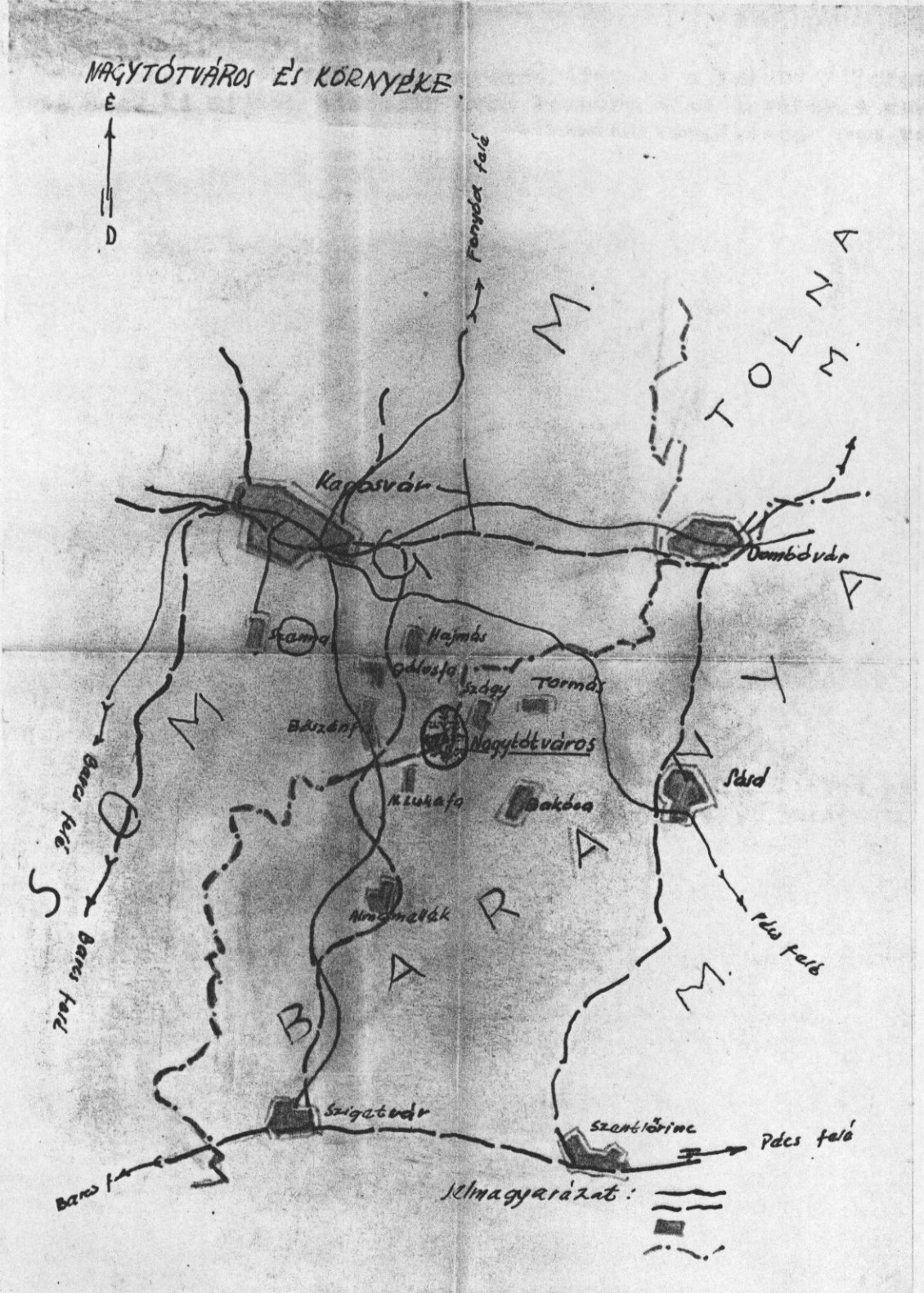
Térképvezet Nagytótváros és
 környékéről

Németh Jézsefné sz. Dömse
 Teréz, a himzőesazonny.

Üzv. Dömse Andrasné
 Pölöske Teréz.

En a tojáshó nem értöttem annyirán,én szüttem fonytam.A zén szü-
jésóm ujjany vót,hogy egy dombóvári embör mindönáron kiállitásra
akarta vinni Pestre,de hát ki tuggya miféle embör löhetött,aztán
én nem möntem ê.Mög csinyátam kézimunkákat, szoknyát,kötényt varrtam
ki.A tojásokat anyam,mog e lányom a ... ük himözték."

A tojások himzésére vonatkozókérdéseimre Németh Józsefné az alábbiakat válaszolta:

Hogy nevezik a megrajzolt tojásokat:

- Hát csak úgy, hogy himzöttójas.

Kitől tanult himézni?

- Én öreganyámtu tanutam. 935-be hát mög. Dömse Jánosnének hitták. Illés Katalin vót a lánkori neve. Amig mög nem hát, mindön évbe himzött.

Maga mióta tud himézni?

- Még gyereök vóta? öreganyámmâ ejártam a faluba / Tormás / mögnézni hogy ki mijent himöz. 12 éves koromba má csinýátam. A szülének segítöttem, mög a Bözse nenémnek is segítöttem. Először nem vót jó, de a szüle azzonta, hogy jó van...

Asztán mög a faluba ha láttam valakinél másfélét, otthun montam a szülének, szüle itt ijent, ott ujjant láttam. Akkor azt monta ...ja eszt még efelejtöttem. Akkor újis nekiát.

Mennyi idő alatt készül egy tojás?

- 2 perc alatt mögrajzulok egyet. Van ujjan nap, hogy 200-at is, amellet még a dógot is mögtöszöm... bár ujjan gyorsan tunnék kapáni mind himözni!

Minek hívják a rajzoló eszközt és azt hogyan csinálják?

- Amivé rajzulunk az a gica. Van egy kis ég, ára valamilyen bádogbu ujjan kis töcsérformát erősítünk, a cső végibe mög haját szorítottunk. Attu ujjan szép sima a him. De aszt mindön évbe etöszük a kétulával együtt, hogy ne köjjon mindön évbe ujjat csinýéni.

Mondja el hogyan készül tulajdonképpen a tojás himzése!

- Legtöbbször virágvasárnap himöztünk, de vót úgy hogy szombaton má főztük. Szép tiszta tojásokat szöttünk össze. Asztán a tojásokat odatöszük a melegre, hogy egy kicsit melegögyenek, jobban fut rajta akkor a vijasz. A vijaszt mög egy bőrszíros kétulába mögövasszuk Öreganyámnak vót egy cserépfazék alla ü mindön évbe abba óvasztotta röl a vijaszt. Asztán az zembör nekiáll a gicával möghimözi. Aztán valamilyen fazékba jó sok hajmhéjját rakunk, közibe mög bele a himöstojásokat. De vigýazni köll ám, hogy a tojások ne érgyenek össze! Mög keverni sem szabad. Abba a hajmhéjjába addig főzzük mig gondoljuk hogy má kemény a tojas, mer amikor himözük a tojas még nyers ám. Ebbü a lébu még fórn kiszöggyük, ruhávâ a vijaszt letürüjjük. Ha akkor szödik ki, amikor má kihút a lé, nem gyun le a vijasz, az nem jó...
Hány darabot szoktak évenként megfesteni?

- Mikor mennyit... van úgy, hogy 200-at is. Idén magamnak 45-t himöztem. A tormási ángyi is mögcsinýál 200-öt egy nap.

Kik kapnak ezekből a tojásokból?

- A körösztygyereököknek muszáj anní. Azok keptyák a legszöb-beket. Mög ahun van gyereökféle, aztán aki gyun a házhó, az mind kap tojást akkor is ha fölnyütt embör ix. Mög a rokonságba elösszuk. Csinál-e a szomszédoknak is, ha igen mit fizetnek a munkáért?

- Én csinýálm it mindönkinek, hiszen ez mind rokon eza par ház. Csinýátam én Almamellékre is mög Lukafára. Nem kérök érte semmit. Piharcra is szoktunk vinni Kaposba. Tavá 200-at is vittem. 2 Ft 20-ért, 2 ötfener tuttam elenni, úgy vötték azoka városi népek mind a cukrot.

Férfiak készítenek-e hímestojást ?

- A, nem értenek azok ahhoz.

Ki tudta környékben még szépen hímézni ?

- Markó Józsefné Tormáson, még Markó Ferencné is.

Szoktak-e másfélekép is tojást hímézni ?

- Szoktunk ecetté, de most nem csinálunk ujjant mer az nagyon mocskos munka. Az még úgy készül, hogy rozsdás vasat beleáztatunk káposztaléba, vagy gyümölcsecetbe, az lemarja a rozsdát. Abba ázik egy éjjel a tojás. Azután möghimőzzük. Mikor ez kész, akkor tösszük bele a vöröshajma héjába. Ugyanúgy mögfőzzük a tojást mind a zelőbb montam. Mikor má gondoljuk, hogy a tojás kemény, egyet kivőszunk, a zasztalon mögpörgettyük. Ha jó pörög akkor má mögfőtt, ha nem akkor még nyers. Így a tojás héjja nagyon szép fekete lősz. Ez nem fog ám mind amit főstékkéi főstének. / Ha elkésnek a kiszedéssel és a viasz már kihül. akkor sokkal több fáradtsággal tudják a viaszt róla eltávolítani mert parázs felett melegítik és úgy törlik le róla viaszt. /

Hogyan emlékeznek vissza a régi mintákra ?

- Egy néhányat eltőszök taváru, vagy egy kis darabot a héjába. Azt mögnézöm akkor má tudom hogy az milyen vót.

/ Magam is láttam a darabkákat. Volt köztük akkora is mint egy 20 filleres. Eppen csak emlékeztetőnek használja. De néha késsel kettévágja a héjat és egyik felét egészben teszi el. Néhány darab ep példány is volt köztük, melyről Némethné azt állította, hogy 18, 20. 22 évesek. Ezeket meg is szereztem magamnak. /

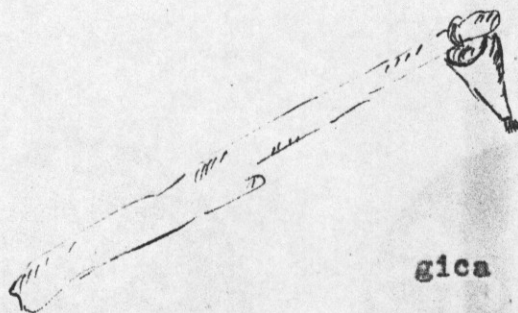
Látni-e még Tormáson szép tojásokat?

- Tormáson is jobbára úgy főstik má.

- Fekete tojást csak a kényőssebb körösztygyerőköknek csinóyóttunk. / Tréfásan megjegyzi még: " drága orvos. ég ámz a káposztalé. /

Hogyan nevezik az egyes mintákat?

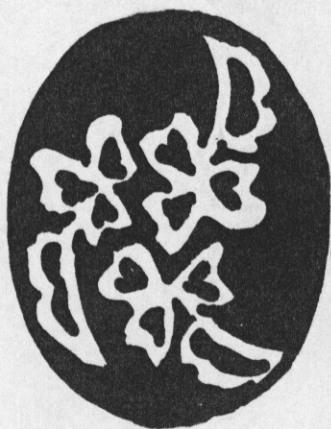
- Van tulipányos, bősökaccsos, stájerleveles, szőkfüjes. Még van ujjant is aminek nincs neve.

gica

Rozmaringos

Virágos

Tulipányos

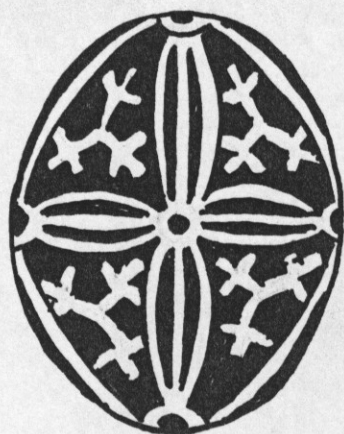
Vijolás

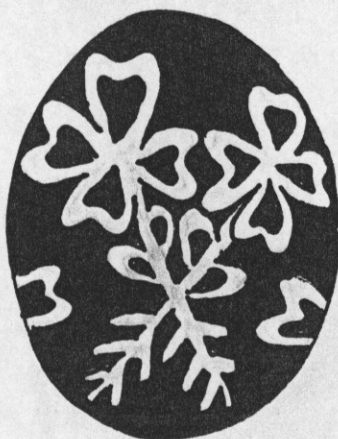
Árpásimős

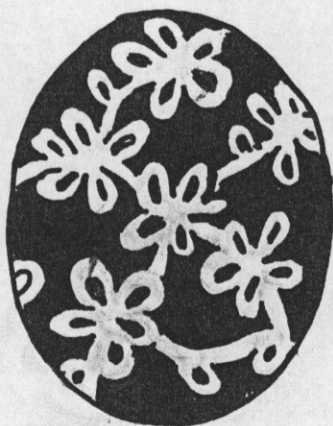
Kötőfékes

Szökfűjes

Kakukfüjes

Futórózsás

Nefelejcses

Tölgyfaleveles

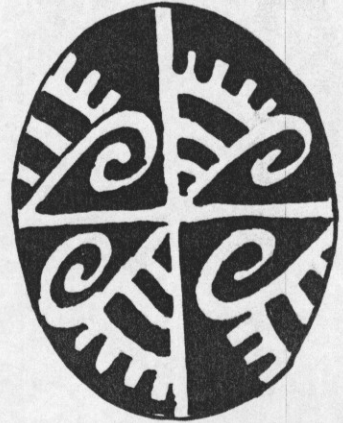
A tőjások rajzai

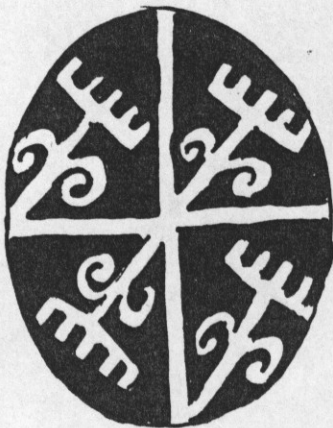
Szilvamagos

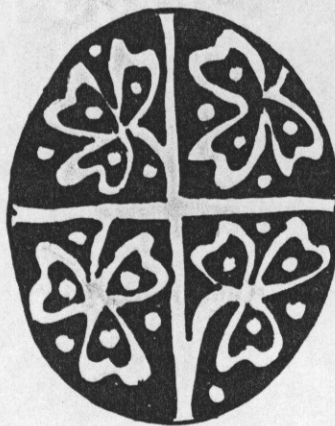
Buzakalászos

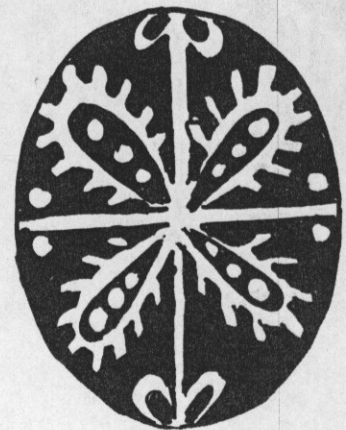
Bölcsőkacchos

Gereblyés

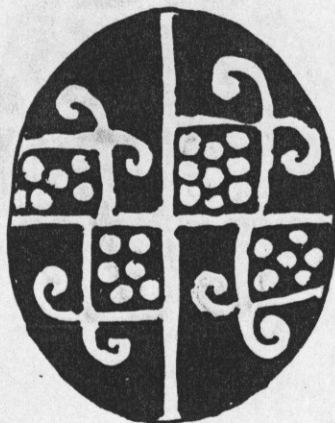
Stájerleveles

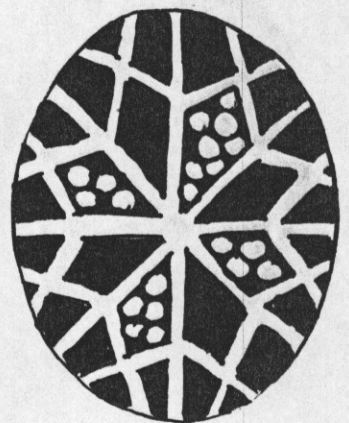
Arpakalászos

Pillebajszos

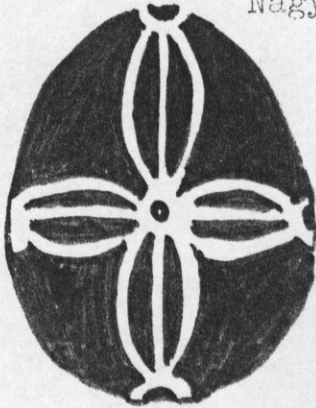
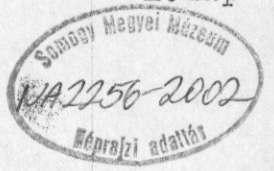
Usigaszarvu

Békahátu

HIMESTOJÁS RAJZOK A ZSELICBŐL

A tojásokat festette: Németh Józsefné Dömse Teréz 45 é.

Nagytótváros/Gálosfa/
1958.

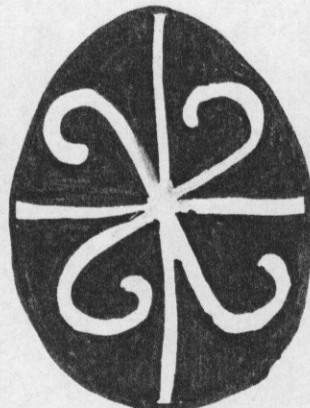
Kötőfékös

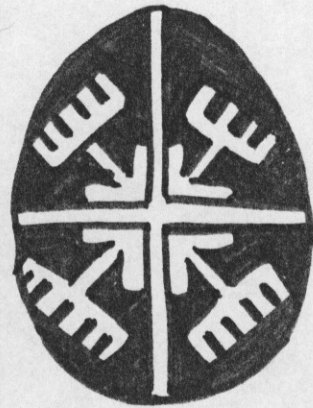
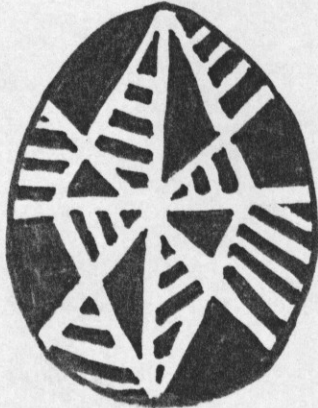
Csigabajcos

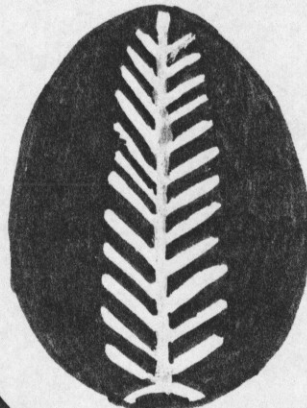
Pillés

Forgórózsás
v.
Sántarózsás

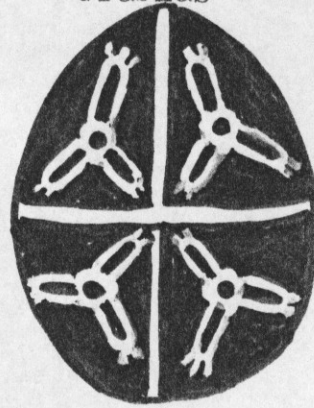
Szöllőkaccsos

Gereblyés
v.
Gráblás

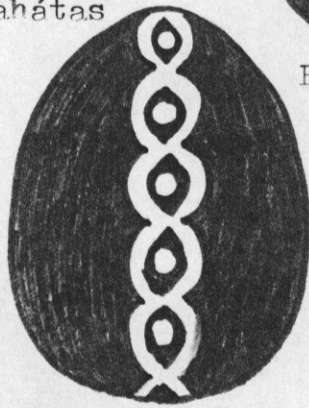
Békahátas

Rozmaringos

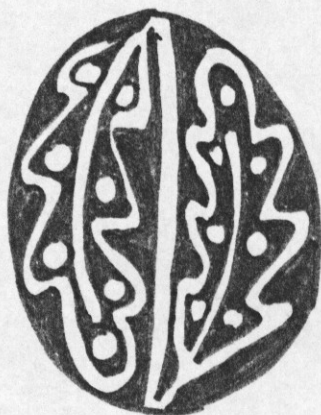
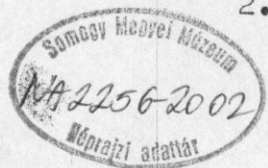
Arpaszömös

Dobköteles

Pántlikás

Tőfaleveles

Buzakalászos

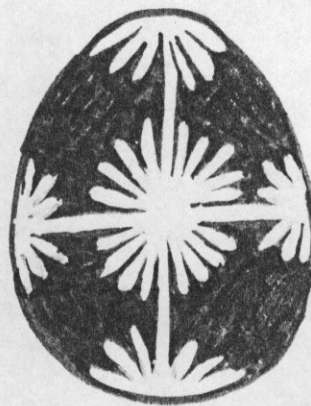
Gyorgyinás v. Duflarózsás

Tulipányos

Bokrétás

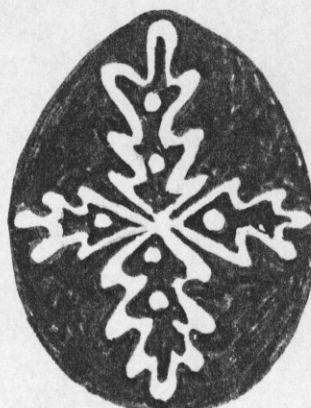
Krizánténos

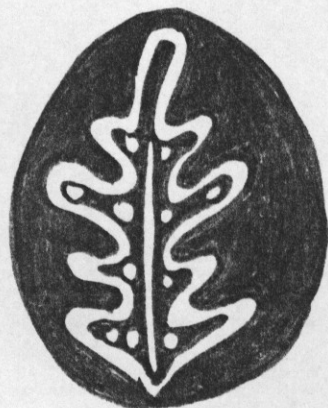
Tökmagos

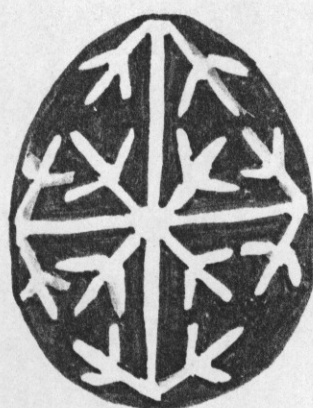
Bölcsőlábas

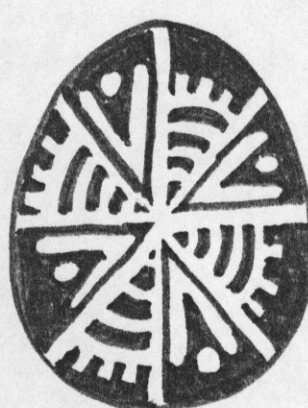
Zellerleveles

Ürömléveles

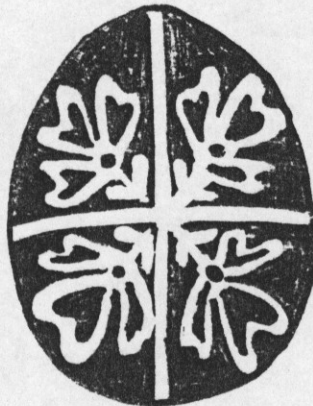
Csibelábas
v.
Madárlábas

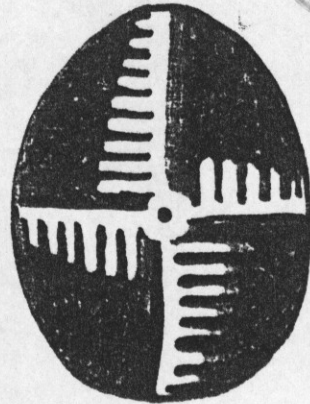
Kosárbordás

Németh Józsefné, Dömse Teréz, Nagytótváros, 1958.

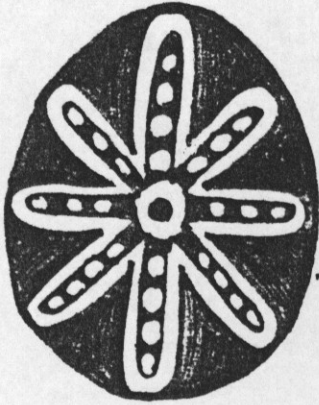
/Gálosfa, Somogy m./ Gyűjtő: Eperjessy Ernő

Mászókaccesos
Nagyb. gyűj.

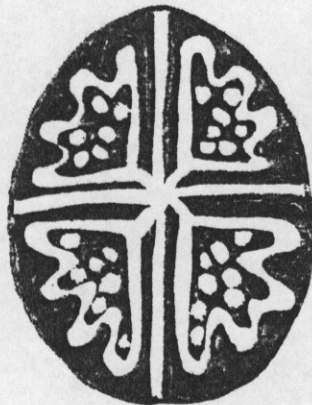
Lóherleveles

Pésifogas

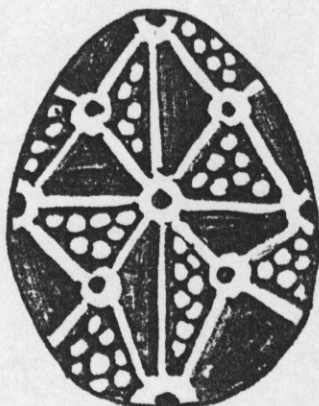
Szitakötős

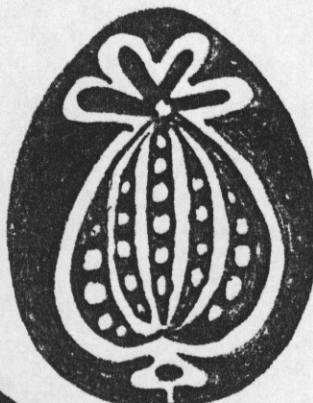
Iharleveles

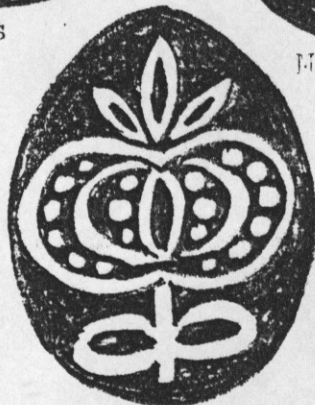
Napraforgó

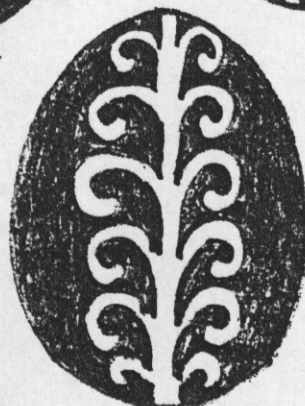
Rékabátas

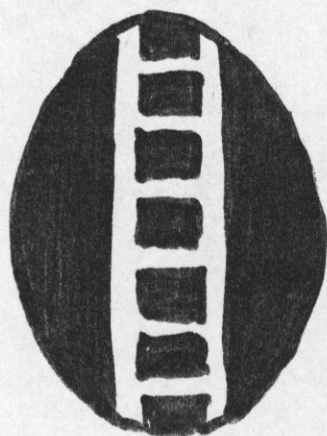
Mákvirág

Csillaghokias vagy
Egigérő fa.

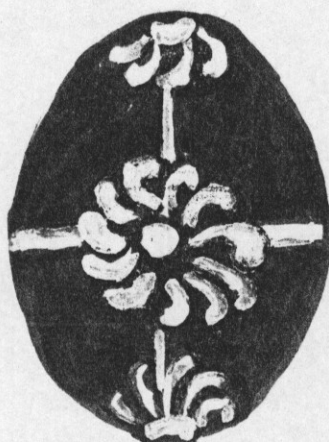
Almamegos

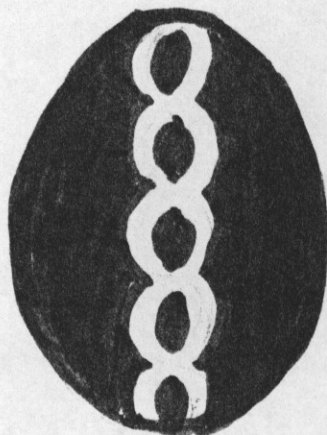
Kaccesos

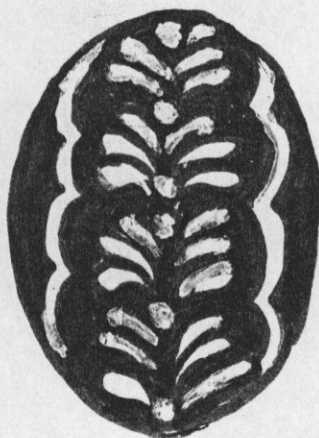
Lajtergyás

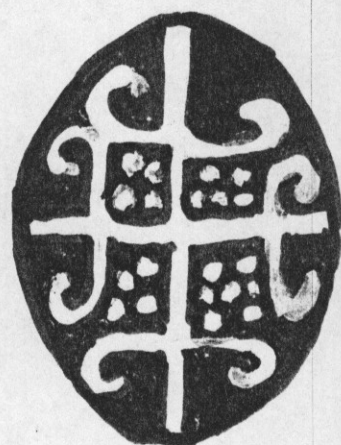
Szives

Sima dobköteles

Tüskelevéles

Kerekes

Szökfűjes